

O potrzebach rozwojowych ucznia z refleksją

Chciałabym dziś zachęcić Państwa do wzbudzenia refleksji związanych z potrzebami, a zwłaszcza potrzebami rozwojowymi naszych uczniów. Określenie „indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne” kojarzy się z pomocą psychologiczno-pedagogiczną, ale czy nie powinno nam być bliskie w codziennej pracy pedagogicznej, a nie tylko w odniesieniu do uczniów posiadających orzeczenie lub opinię poradni?

W artykule dotyczącym potrzeb człowieka czytamy: „Maslow uważał, że całe życie jest edukacją, każdy jest nauczycielem i każdy jest zawsze uczniem, a proces uczenia ma istotne znaczenie dla potrzeb. Do skutecznego nauczania trzeba było wszak **znać potrzeby uczniów**, aby móc dopasować do nich odpowiedni program. Czynnikiem krytycznym była tu gotowość. Uczeń (jak i nauczyciel) mógł osiągnąć maksimum korzyści z procesu nauczania nie tylko gdy był świadomy potrzeb, ale też gdy był gotowy, by je zaspokoić”¹. Słowa te są bardzo aktualne w odniesieniu do istoty pomocy psychologicznej, która „polega na **rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia** oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia i czynników środowiskowych wpływających na jego funkcjonowanie w przedszkolu, szkole i placówce, w celu wspierania potencjału rozwojowego ucznia i stwarzania warunków do jego aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu przedszkola, szkoły i placówki oraz w środowisku społecznym”².

Pochylając się nad potrzebami rozwojowymi uczniów chciałabym zachęcić Państwa do przygotowania charakterystyki rozwojowej wychowanków lub przynajmniej do odświeżenia wiadomości z psychologii rozwojowej w odniesieniu do wieku dziecka, z którym Państwo pracują. Dlaczego do tego zachęcam? Charakterystyka poszczególnych okresów rozwoju dziecka, a zwłaszcza sprawności, możliwości, umiejętności dziecka, poziomu funkcjonowania, rozwój procesów poznawczych dziecka w normie rozwojowej, będzie dla nas punktem odniesienia, gdzie powinien być rozwojowo nasz uczeń, i ułatwi zaobserwowanie tych elementów, które „odstają” od normy *in plus* lub *in minus*. Łatwiej nam będzie ustalić mocne i słabe strony ucznia, i dostosować do niego proces edukacyjny.

¹ Potrzeby człowieka: piramida potrzeb Maslowa, Teoria ERG, zastosowanie teorii potrzeb, <https://ideologia.pl/potrzeby-czlowieka/> [dostęp 15.12.2021].

² Obwieszczenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 lipca 2020 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach, Dz. U. z 2020 r. poz. 1280.

Jako pewien przykład, proponuję proste narzędzie, uwzględniające podstawowe obszary funkcjonowania dziecka, które warto przeanalizować pod względem rozwojowym:

CECHY ROZWOJOWE UCZNIA Z (rodzaj zaburzeń, niepełnosprawności): wiek..... klasa.....	
Norma rozwojowa (tu: charakterystyka etapu rozwoju dziecka w normie)	Wyniki obserwacji
Rozwój fizyczny: Wzrost i waga: Zdrowie: Motoryka duża: Motoryka mała:	
Rozwój psychiczny: Uwaga: Pamięć: Myślenie: Spostrzeganie słuchowe: Mowa: Procesy emocjonalne:	
Rozwój społeczny:	

Charakterystykę rozwojową sześciolatka w kontekście dojrzałości szkolnej znajdują Państwo w artykule Anny Kropidłowskiej-Wieczorkiewicz *Dojrzałość szkolna sześciolatka*³.

Dodatkowo chciałabym przypomnieć jeszcze dwa bardzo istotne obszary rozwojowe: rozwój mowy oraz etapy rozwoju rysunku u dziecka.

Etapy rozwoju mowy⁴

Okres rozwoju mowy	Charakterystyka
Okres melodii od urodzenia do 1. roku życia	Początkowo dziecko komunikuje się z otoczeniem za pomocą krzyku, po którym można rozpoznać, czego potrzebuje. Około 7.-8. miesiąca życia dziecko zaczyna reagować na mowę, rozróżnia już melodię mowy, tzn. na podniesiony ton reaguje płaczem, a na mowę cichą, pieszczotliwą – uśmiechem i zadowoleniem. Około 10. miesiąca życia pojawiają się echolalie. W tym okresie dziecko zaczyna przejawiać tendencję do powtarzania własnych i zasłyszanych słów. Zaczyna też kojarzyć wielokrotnie powtarzane dźwięki ze wskazywaniem odpowiedniej osoby lub przedmiotu. Około 12. miesiąca życia dziecko zaczyna rozumieć, co do niego mówimy, reaguje na swoje imię, jest w stanie zrozumieć dużo więcej, niż samo potrafi powiedzieć. Pojawiają się już nawet pierwsze wyrazy wypowiedane

³ A. Kropidłowska-Wieczorkiewicz, *Dojrzałość szkolna sześciolatka*, <https://docplayer.pl/5711349-Dojrzalosc-szkolna-szesciolatka.html> [dostęp 15.12.2021].

⁴ Opracowano na podstawie: *Rozwój mowy dziecka – etapy*, <https://enel.pl/enelzdrowie/ciaza-i-dziecko/rozwoj-mowy-dziecka> [dostęp 17.12.2021].

	ze zrozumieniem. Co ciekawe, rozwój mowy w okresie melodii postępuje zazwyczaj równolegle z rozwojem fizycznym. W fazie głużenia dziecko potrafi już unosić głowę, gaworzeniu towarzyszy umiejętność siadania, pierwszym wyrazom – pozycja pionowa i stawianie na nóżki.
Okres wyrazu od 1. do 2. roku życia	W tym okresie maluszek rozumie o wiele więcej słów, wyrażeń i zdań, niż jest w stanie samodzielnie wypowiedzieć. W słowniku dziecka pojawiają się samogłoski, takie jak: <i>a, u, i, e</i> oraz spółgłoski: <i>p, b, m, t, d, n, ś, ć</i> , czasem także <i>ż, dź</i> . Ważną rolę odgrywają również onomatopeje, np. <i>mu, hau-hau, miau</i> itp. Powinniśmy się spodziewać takich wyrazów, jak: <i>mama, tata, papa, am</i> . Dziecko początkowo upraszcza budowę słów, wymawiając pierwszą sylabę lub końcówkę wyrazu, np. miś – <i>mi, daj – da, jeszcze – eszcze, zobacz – ac</i> . Zamiast całych wyrazów artykułuje tylko ich konkretne części – zazwyczaj sylabę akcentowaną w danym słowie. Zdarzają się także wyrażenia dźwiękonaśladowcze, takie jak: <i>hau</i> (na psa) czy <i>bmmmm</i> (na auto). Między 14. a 15. miesiącem życia dziecko zaczyna wymawiać coraz więcej pojedynczych wyrazów. Jest to spowodowane zarówno szybkim rozwojem ruchowym, jak i umysłowym. Maluch zaczyna chodzić, rozwija spostrzegawczość i pamięć, jednocześnie intensywnie poznając otaczający świat i nazywając interesujące je przedmioty.
Okres zdania od 2. do 3. roku życia	Między 2. a 3. rokiem życia następuje rozkwit mowy dziecka. Dziecko zaczyna budować zdania. Początkowo tworzy zdania proste, złożone z dwóch, trzech wyrazów, następnie przechodzą one w dłuższe, cztero- lub pięciowyrazowe wypowiedzi. Pierwsze zdania są twierdzące, jednak wkrótce pojawiają się także zdania pytające i rozkazujące. Dziecko używa wielu rzeczowników; czasowniki początkowo używane są w formie bezokolicznika. Przypadki zwykle stosuje niepoprawnie. Trudne głoski zastępuje głoskami łatwiejszymi. Dziecko potrafi rozpoznać błędnie wypowiedziane słowa, a także je poprawić. Świadczy to o różnicowaniu słuchowym prawidłowej i nieprawidłowej wymowy słów. Na tym etapie mowa jest zrozumiała zarówno dla najbliższych i dla otoczenia. W tym okresie prawidłowo powinny być wymawiane spółgłoski: <i>p, b, m, f, w, k, g, h, t, d, n, l</i> oraz samogłoski ustne: <i>a, o, u, e, y, i, a</i> , czasem nosowe: <i>q, ę</i> . Pod koniec tego okresu pojawiają się: <i>s, z, c, dz</i> , które wcześniej było zastępowane przez dziecko: <i>ś, ź, ć, dź</i> .
Okres swoistej mowy dziecka od 3. do 7. roku życia	W tym okresie rozwój mowy malucha ciągle postępuje. Słownictwo jest coraz bardziej rozbudowane, rozwija się umiejętność tworzenia zdań złożonych. U czterolatków w dalszym ciągu występują zniekształcenia, ale w nieco mniejszym stopniu. Pojawiają się neologizmy. Dziecko 3-letnie potrafi już porozumieć się z otoczeniem; jego mowa jest w dużym stopniu ukształtowana, jednak często pojawiają się jeszcze błędy.

Etapy rozwoju rysunku⁵

Stadium rysunku	Charakterystyka
Stadium bazgrania od ok. połowy 2. roku życia do połowy 4. roku życia	Początki rysowania nie są dla dziecka celowe. „Rysunki” powstają jako wynik stukania i poruszania kredką po papierze. Zazwyczaj mają postać kropek, krótkich urywanych linii. Dla dziecka nie jest ważny ostateczny wynik, chodzi bardziej o samo wykonywanie czynności ruchowych. Dziecko powtarza działania, których się nauczyło dla samej satysfakcji z ich wykonywania. Dopiero gdy maluch zaczyna zwracać uwagę na efekty swoich ruchów, rozpoczyna się właściwe stadium bazgrania. Na rysunkach zazwyczaj pojawiają się zygzaki wahadłowe oraz spirale. To, jak będą rysować dzieci, zależy od rozwoju sprawności manualnych. Na tym etapie dziecko trzyma ołówek w garści, a często rysuje całym ciałem. Jego twórczość nie odzwierciedla jeszcze żadnego realnego elementu świata. Między 3. a 4. rokiem życia maluchy zaczynają rysować elementy posiadające określony kontur. Pojawiają się wtedy prostokątne i kanciaste formy. Na tym etapie mali twórcy zaczynają kojarzyć rysunki z różnymi przedmiotami z otoczenia, a opisując, co znalazło się na obrazku, nadają mu znaczenie, np. kółko to słońce, a kreska to kwiatek. Dzieci chętnie rysują ludzi – mają oni postać tzw. głowonogów. Ludzie na obrazkach składają się z koła – głowy i 2 kresek, czyli nóg.
Stadium uproszczonego schematu trwa do ok. 6. roku życia	Malunki dziecka na tym etapie przedstawiają uproszczone, zgeometryzowane postaci. Zazwyczaj są one sztywne, kanciaste lub nadmiernie zaokrąglone. Maluch coraz lepiej radzi sobie z trzymaniem kredek, dzięki czemu rysunki stają się coraz bardziej zaawansowane. Treść obrazka pokazuje wiedzę dziecka o otaczającym je świecie. Często na samym dole pojawia się dolny pasek określający pierwszy plan rysunku. Jeśli pojawiają się na nim jeszcze inne pasy, wyżej położone, to wskazują na istnienie dalszego planu. Dzieci korzystają często także z układu topograficznego, czyli ich rysunki wyglądają tak, jakby widziane były z lotu ptaka, a jednocześnie z boku.

⁵ Opracowano na podstawie: *Jakie są etapy rozwoju rysunku u dziecka?*, <https://akademiamadregodziecka.pl/etapy-rozwoju-rysunku-u-dziecka/> [dostęp 17.12.2021].

Stadium wzbogaconego i udoskonalonego schematu przypada ono na moment, kiedy dziecko znajdzie się w starszym wieku przedszkolnym.	Największą zmianę widać w sposobie rysowania – rysunki stają się bardziej płynne i giętkie oraz sylwetkowe. Dzieci nadal mają trudności z odtworzeniem proporcji – często rysowane postaci mają np. nieadekwatnie dużą głowę. Największe elementy są najważniejsze dla dziecka. W tym wieku mali twórcy chętnie rysują już nie pojedyncze postaci, ale całe sceny i zdarzenia. W treści rysunku dominują budowle, pojazdy, kwiaty, drzewa, postacie i sceny fantastyczne. W kolejnych latach dzieci coraz bardziej doskonalą swoją twórczość. Przedmioty, które rysują na pierwszym planie zaczynają kryć elementy dalszego planu. Coraz bardziej różnorodna staje się tematyka rysunków, mocniej zaznacza się różnica ze względu na płeć. Duże znaczenie dla rozwoju rysunku ma rozpoczęcie szkoły. Wtedy dziecko zaczyna dążyć do tego, by jego twórczość w jak największym stopniu odzwierciedlała rzeczywistość. Obrazki powinny być jak najbardziej poprawne i zrozumiałe oraz podobne do tego, co rysują koledzy. Zanika wtedy swobodna twórczość dziecka.
--	---

Określanie potrzeb rozwojowych ucznia na potrzeby WOPFU w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej wciąż sprawia pewne trudności i budzi wątpliwości nauczycieli. Mam nadzieję, że informacje, którymi podzieliłam się w tym krótkim opracowaniu będą pomocne i inspirujące do rozpoznawania potrzeb naszych uczniów. Jestem przekonana, że organizacja procesu nauczania-uczenia się z uwzględnieniem potrzeb rozwojowych i edukacyjnych przyczyni się do sukcesu ucznia i przyniesie wiele satysfakcji nam, nauczycielom.